

Цуврал хичээл-2

ХУВИЙН САНХҮҮГЭЭ ТӨЛӨВЛӨХ

Орлого, зарлагаа зөв удирдаж тодорхой хэмжээний хуримтлал бий болгоход хувийн санхүүгээ төлөвлөх нь юу юунаас чухал. Үүнийг дараах энгийн жишээн дээр тайлбарлая.

Таныг төсвийн байгууллагад ажилладаг 25 настай, сарын 400,000 төгрөгийн цалинтай гэж бодъё. Хуулийн дагуу Та цалингийнхаа 10хувийг хувь хүний орлогын албан татварт төлнө. Дээр нь нийгмийн даатгал болон өөр хэд хэдэн төрлийн шимтгэл бас төлнө. Эдгээрийг таны цалингаас шууд суутгаад авна. Энэ бүхнийг төлөөд Таны гар дээрээ бэлнээр авах мөнгө 350,000 төгрөг болно гэж төсөөлье. Та энэ мөнгийг юунд зориулах вэ.

Мэдээж таны өдөр тутмын хэрэглээнд зардал гарна. Ихэнх Монголчуудын өдөр тутмын хэрэглээ ялгаа багатай байдаг. Таныг гэрлээгүй, ганцаар амьдардаг гэж үзвэл наад зах нь дараах зардлууд гарна.

Зардлын төрөл Сарын зардал /төгрөгөөр/

- Байрны түрээс 100,000
- Ус, цахилгааны төлбөр 10,000
- Гар утасны төлбөр 20,000
- Зурагт, кабелийн хураамж 5,000
- Ажилдаа явах, ирэх зардал ойролцоогоор 30,000
- Хувцас худалдан авахад 20,000
- Хоол, унд үзвэр үйлчилгээ гэх мэт бусад зүйлд 165,000
- Нийт зардал 350,000

Хэрэв нийт зарлага дунджаар иймэрхүү гэвэл сарын орлого, зарлага чинь тэнцүү байх нь. Гэтэл хэрэг дээрээ үүнээс гадна олон зүйлд мөнгө зарах хэрэгцээ гардаг. Жишээ нь: Найз нөхөд, хамаатан садан өвдөх, нас барахад тодорхой хэмжээний мөнгөн тусламж өгөх хэрэгтэй болно. Өөрөө өвдөхийг ч үгүйсгэх аргагүй. Зурагт, тавилга гэх мэт шинээр эд зүйлс худалдаж авах хэрэгцээ, шаардлага ч бий болж мэднэ.

Аав, ээж, ах дүү, найз нөхдийн төрсөн өдөр болон баяраар бэлэг авч өгөх эсвэл ресторанд урьж баярлуулах зэрэг хүсэл, мөрөөдөлч төрж болно. Энэ үед Та хэн нэгнээс зээл аваад хүссэнээ биелүүллээ гэхэд дараа нь өртэй үлдэнэ. Буцааж төлөхгүй л бол өр өөрөө хорогдохгүй, харин ч хүү торгууль гээд өсч байдаг. Тиймээс хэрэглээний зарлагаа зээлээр нөхөхөд өр л нэмэгдэнэ. Өр нэмэгдэх тусам асуудал улам л хүндэрнэ. Дээрх тохиолдолд хуримтлал, хадгаламж, эсвэл тэтгэврийн талаар яриагүй байгаа билээ. Өөрөөр хэлбэл, Танд одоогоор санхүүгийн ямар нэг зорилго байхгүй. Ямар нэг санхүүгийн эрсдлээс өөрийгөө хамгаалах арга замаа ч бодож төлөвлөөгүй байгаа. Яг иймэрхүү дүр зураг бидний олонхид байгаа. Түүнчлэн өнөөдөр 30, 40 настай хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг, эсвэл гадаадад хууль бусаар амьдарч байгаа олон хүмүүс нийгмийн даатгалгүй явж байна. Тэд нийгмийн даатгалд хамрагдаагүй учраас тэтгэврийн насанд хүрч, орлого олох чадваргүй болсон үедээ ямар нэг тэтгэврийн

орлогогүй болох эрсдэлтэй. Мөн тэтгэвэр авдаг ч тэр нь амьдралын наад захын хэрэгцээг дөнгөж хангахуйц, эсвэл ерөөс хүрэлцэхгүй байдаг. Залуу насандаа ирээдүйн санхүүгийн талаар төдийлөн санаа тавилгүй, болж бүтнэ гэсэн өөдрөг боловч бодитой бус байдлаар асуудалд хандаж байснаас тэтгэврийн насны хүмүүс ийм хүндхэн амьдралыг туулах нь бий. Тиймээс хүн бүр аль болох залуу наснаасаа эхлэн ирээдүйн амьдралдаа санаа тавьж, гавьяаны амралтаа эдлэх үедээ хөрөнгө, санхүүгийн хувьд санаа зовох зүйлгүй хэрхэн амьдрах талаар бодох нь чухал.

Та хувийн санхүүгээ төлөвлөснөөр: Мөнгө олох, түүнийгээ зөв ашиглах, хадгалах, өсгөж арвижуулах талаар илүү ухаалаг шийдвэр гаргаж сурна. Санхүүгийн байдлаа бодитойгоор хянах бололцоотой болж санхүүгийн ямар нэг эрсдэл учирахаас сэргийлнэ. Санхүүгийн хувьд бусдаас хараат байдлаа багасгаж түүнээс ангижирахад тус дөхөм болно.

Ирээдүйдээ итгэлтэй, өөдрөг, сэтгэл зовохгүй амьдрах болно. Төлөвлөх, хэрэгжүүлэх үе шат Хувийн санхүүг дараах үе шаттайгаар төлөвлөж, хэрэгжүүлнэ.

1. Одоогийн нөхцөл байдлаа үнэлэх. Хувь хүн, эсвэл өрх гэр орлого, зарлагын тайлан гаргаж санхүүгийн өнөөгийн нөхцөл байдлаа үнэлэх нь чухал. Балансыг хоёр баганатай хүснэгтээр гаргаж болно. Нэг баганад бэлэн мөнгө, хувцас, үнэт эдлэл, бусад эд хогшил, үл хөдлөх хөрөнгө тус бүрийн мөнгөн дүн, нөгөө баганад өр төлбөр, бусдын өмнө хүлээсэн үүргийн мөнгөн дүнг харуулна. Харин орлого зарлагын тайланг долоо хоногоор, сараар, эсвэл жилийн орлого, зарлагаа нэг бүрчлэн бичиж хүснэгтээр гаргана. Энэ хоёр хүснэгтээс Та юуны өмнө зардлаа хэрхэн багасгах талаар эхний дүгнэлт хийж болно. Цаашлаад ирээдүйд олох орлогоо нэмэгдүүлэх боломжийг аль болох бодитой тооцоолж харах нь чухал.

2. Зорилгоо тодорхойлох. Юуны өмнө өөрийн хуримтлал хийх хэрэгцээ, шаардлагаа сайтар бодож тунгаах хэрэгтэй. Тухайлбал, Та ирэх 5 жилд ямар хэмжээний мөнгө хуримтлуулах хүсэлтэй байна вэ? Ирэх 30 жилд өөртөө ямар амлалт өгөх вэ? гэдгийг өөрөөсөө асууж хариулт ав. Тэгээд санхүү, мөнгөний талаар тодорхой зорилго тавина. Жишээ нь, “би 60 нас хүрч тэтгэвэрт гарах үедээ 50 сая төгрөгийн хадгаламжтай болно”, эсвэл “3 жилийн дотор өөрийн унаатай болно” гэх мэт. Насанд хүрсэн ихэнх хүмүүст хүүхдийнхээ цэцэрлэг, сургууль, их дээд сургуулийн төлбөрийн мөнгийг хуримтлуулах, эсвэл их, дээд сургуулийн төлбөрт Төрийн сангаас авсан зээлээ төлөх, машин авах, орон байртай болох зэрэг нь санхүүгийн нийтлэг зорилго болдог. Та хэд хэдэн зорилго зэрэг тавьж ч болно. Эдгээр нь урт, богино хугацааны зорилт байж болно. Зорилгоо тодорхойлсноор Та санхүүгийн төлөвлөгөөгөө гаргах боломжтой болно.

3. Санхүүгийн төлөвлөгөө зохиох. Төлөвлөгөө нь санхүүгийн зорилгоо хэдийд, хэрхэн, ямар арга замаар хэрэгжүүлэхийг тодорхойлсон баримт юм. Жишээ нь, чухал шаардлагагүй зүйлд мөнгөө үрэхгүй байх, орлогоо нэмэгдүүлэх талаар хэдийд, юуг, хэрхэн хийх, мөнгөн хуримтлалтай болсон үедээ ямар хөрөнгө оруулалт хэзээ, хэрхэн хийх гэх мэтээр төлөвлөгөө зохионо. Уг төлөвлөгөө

нь хэрэгжих боломжтой, бодит байдлаараа хүсэл мөрөөдлийн жагсаалтаас ялгагдана.

4. Хэрэгжүүлэх, хянах. Санхүүгийн төлөвлөгөөгөө хэрэгжүүлэх эсэх нь хувь хүний сахилга, хариуцлагаас ихээхэн шалтгаална. Өөрөөр хэлбэл, төлөвлөсөн ажлаа хэрэгжүүлэхэд хүчин чармайлт гаргаж, замын дундаас ухарч няцахгүй, тууштай байх чадвар Танд зайлшгүй хэрэгтэй. Санхүүгийн төлөвлөгөөний биелэлтдээ хяналт тавьж ажиллах нь бизнесийн үйл ажиллагаа амжилттай хэрэгжихийн үндэс болдог. Ийм учраас бодит судалгаанд тулгуурласан, хэрэгжих боломжтой санхүүгийн төлөвлөгөөтэй байх нь Таны хувийн санхүүгийн төлөвлөгөө амжилттай хэрэгжих үндэс болно.

5. Санхүүгийн төлөвлөгөөний биелэлтээ явцын дүнд хянах, залруулах. Цаг хугацааны явцад урьдчилж тооцоогүй, Танаас хамаарахгүй гэнэтийн явдлууд гарч төлөвлөгөөг өөрчлөхөд хүргэж болох юм. Энэ үед анхны төлөвлөгөөгөө өөрчлөх, залруулах шаардлага гарна. Нэгэнт сайн боловсруулж бичигдсэн санхүүгийн төлөвлөгөөтэй байх нь биелэх магадлал өндөр бөгөөд бичигдээгүй төлөвлөгөө биелдэггүй гэдгийг санах нь зүйтэй. Орлогын эх үүсвэр бүрдүүлэх Бизнесээ амжилттай эрхэлж яваа хүмүүс болон өөрийн шургуу хөдөлмөр, ухаан, авьяас чадлаараа баяжсан хүмүүсийн туулж өнгөрүүлсэн амьдралын туршлага, алдаа оноон дээр үндэслэн эдийн засагчид орлогын эх үүсвэр бүрдүүлэхэд дараах ерөнхий зөвлөмжийг гаргасан байдаг. Үүнд:

1. Зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн хуулийг өөрийн давуу тал болгон ашиглах. Аль ч зах зээлд аливаа бараа, үйлчилгээ элбэг дэлбэг буюу нийлүүлэлт их байвал түүний үнэ хямдарч эсрэгээрээ ховор хомс бараа, үйлчилгээний үнэ өндөр байдаг. Бараа, үйлчилгээний хангамж, нийлүүлэлт ихсэх, багасах, түүний үнэ өсөх, буурахад маш олон хүчин зүйл нөлөөлдөг. Харамсалтай нь, бид амьдралдаа ялангуяа ажил, хөдөлмөр эрхлэхдээ зах зээлийн энэхүү эрэлт, нийлүүлэлтийн хуулийг тэр бүр ашигладаггүй. Жишээ нь, эргэн тойрондоо байгаа олон хүмүүсийн хийж байгаа зүйлтэй адилхан бизнес эрхлэх сонирхолтой байгаа бол ахиухан мөнгө олох, орлогоо нэмэгдүүлэх зорилго тань улам л хүндэрнэ. Нөгөө талаас, ихэнх хүмүүсийн эрхлэхийг хүсдэггүй ажил, үйлчилгээг Та хийвэл ахиухан мөнгө олох боломж гарч болох юм. Үүнээс гадна Танд ямар нэг зүйл хийх онцгой авьяас байгаа бол түүнийгээ хөгжүүлж, ажил хэрэг болгон орлогоо нэмэгдүүлж болно. Яагаад гэвэл тэрхүү бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээ ховор бөгөөд нийлүүлэлт нь бага учир зах зээл дээр тухайн зүйлийн эрэлт болон үнэ нь өндөр байдаг.

2. Өнгөрч байгаа цаг минут бүр мөнгө гэдгийг сайтар ойлгох.

Цаг, хугацааг үр бүтээлтэй ашиглах нь мөнгө олох ур чадварын үндэс гэж хэлж болно. Ямар ажил хийдэг, хэн бэ гэдгээсээ үл хамааран ихэнх цагаа ямар зүйлд зарцуулж байгаагаа үргэлж бодож, хянаж байх нь чухал. “Би юу хийхэд илүү мөнгө олж байна, ямар зүйлд цагаа дэмий үрж байна” хэмээн өөрөөсөө үргэлж асуу. Ердөө л ахиу орлого олж байгаа зүйлдээ илүү их цаг зарцуулж, дэмий өнгөрүүлж буй цагаа багасгавал Та орлогоо нэмэгдүүлнэ гэсэн энгийн зарчим баримталж сурах хэрэгтэй. Цаг хугацаа хязгаартай гэдгийг үргэлж санаж байгаарай.

3. Өөрийн үнэлэмж, үнэ цэнээ дээшлүүлэх. Та эрэлт хэрэгцээтэй ховор бараа үйлдвэрлэдэг, эсхүл чухал үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагад ихээхэн ур чадвар шаардсан ажил хийдэг бол бусдаас илүү орлого олдог байх учиртай. Харамсалтай нь ихэнх хүмүүс тэрхүү ховор ур чадвараа үнэлж мэддэггүй, эсвэл бусдад илэрхийлж чаддагүйгээс илүү их орлого олох боломжоо алддаг. Ийм тохиолдолд Та ямар нэг компанид ажилладаг бол цалин хөлсөө нэмэгдүүлэхийг шаардах хэрэгтэй. Харин хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг бол бараа, үйлчилгээнийхээ үнийг зохих түвшинд хүртэл нэмэгдүүлж болохгүй нь юу билээ.

4. Хянуур, хашир байх. Аливаа бизнес хийхдээ аль болох олон удаа тунгаан бодож, буруу зүйл хийх, алдаа гарч болзошгүй зүйлийг урьдчилан тооцоолохыг хичээх хэрэгтэй. Аз болон тохиолдлын зүйлд бүү найд. Ямар ч үед эрсдэл гарч болохыг тооцоолж, түүнд бэлтгэлтэй байх хэрэгтэй. Жишээ нь, бизнес төлөвлөгөө боловсруулахдаа бизнес хийхэд гарах бүх зардлаа тооцож үз. Түүн дээрээ урьдчилж тооцоогүй, гарч магадгүй гэнэтийн зардлыг төлөвлөж оруулах хэрэгтэй.

5. Хөрөнгө, орлого хоёрыг ялгах нь чухал. Саятнуудын туршлагаас үзвэл тэдний ихэнх нь даруухан амьдардаг байна. Тэд том компаний захирал, эсвэл барууны хөгжсөн орны орлого ихтэй мэргэжилтэн буюу эмч, хуульчид шиг хувийн том байшин, үнэтэй тансаг машин худалдаж авдаггүй. Харин хэрэглээнээс илүү гарсан орлогоо ирээдүйд ашиг авчрах бизнест л хөрөнгө оруулдаг. Өөрөөр хэлбэл, эргээд ихээхэн урсгал зардал шаарддаг том байшин, эсвэл бензин их хэрэглэдэг тансаг машин худалдан авахаас татгалздаг. Эндээс харахад их орлоготой л бол их баялаг, хөрөнгө эзэмшинэ гэсэн үг биш юм. Тодорхой хугацаанд их ашиг олоод түүнийгээ үр ашиггүй зарчихалгүй ирээдүйд орлого олох зүйлд хөрөнгө оруулах нь эргээд орлогыг тань нэмэгдүүлэх эх сурвалж болно гэдгийг анхаараарай. Хуримтлал бий болгох Мөнгө хуримтлуулна гэдэг хэлэхэд амархан боловч хийхэд амаргүй зүйл. Хэр их хэмжээний мөнгө хуримтлуулах, хаана хадгалах, эсвэл юунд оруулах, хадгалсан, оруулсан газар нь хэр найдвартай, бас ашигтай байх гэх мэт олон асуудал гарч ирнэ. Хуримтлалтай болохын тулд зөвхөн зардлаа багасгах нь хангалтгүй.

МӨНГӨ ХУРИМТЛУУЛЖ, ХАДГАЛАХАД ХЭРЭГ БОЛОХУЙЦ ДАРААХ ЗӨВЛӨМЖИЙГ ТОЛИЛУУЛЪЯ.

1. Хуримтлалтай болоход тодорхой зорилго тавьж байж амжилтанд хүрнэ.

Хүн зорилгогүйгээр мөнгө хуримтлуулна гэж байхгүй ч зорилго нь маш тодорхой, хэмжиж болохуйц, цаг хугацаатай байх учиртай. Зурагт, хөргөгч, эсвэл машин худалдаж авахын тулд мөнгөө хуримтлуулна гэвэл энэ нь ойрын зорилго болно. Иймэрхүү ойрын зорилгыг хэрэгжүүлэхэд харьцангуй хялбар байж болох юм. Харин тэтгэвэрт гарсны дараа гачигдаж дутагдахгүй боломжийн хэмжээнд амьдрахын тулд хэрхэн хуримтлалтай болох вэ гэвэл илүү нарийн тооцоо, судалгаа шаардсан урт хугацааны зорилго болно.

2. Тодорхой хугацаа товлох хэрэгтэй. Зорьсон зорилгодоо хүрэх хугацааг зөв тооцоолох нь чухал. “Хоёр жилийн дотор машинхудалдаж авна” гэх мэт

тодорхой хугацаанд хүрэх хатуу зорилго тавьж болох юм. Мэдээж хэрэг огт боломжгүй зүйлийг зорилгоо болгох нь утгагүй. Харин тавьсан зорилгодоо хүрэх боломжит хугацааг бодитой товлох хэрэгтэй.

3. Долоо хоногт эсвэл сард хэдий хэмжээний мөнгө хуримтлуулахаа тооцож үз. Тооцоолсон хуримтлалаа долоо хоног, сар бүр ягштал баримтлан хурааж сурах нь чухал. Долоо хоногт, эсвэл сард 20,000 төгрөг гэх мэт тогтмол хэмжээний мөнгө хуримтлуулах зорилго тавих нь илүү үр дүнтэй байдаг байна.

4. Сар бүрийн зардлаа тооцож, бүртгэл буюу тэмдэглэл хөтөлж сур.

Мэдээж хэрэг сард хэдий хэмжээний мөнгө хадгалж чадах вэ гэдэг нь тухайн хүний сарын орлого, зарлагын зөрүүгээр илэрхийлэгдэнэ. Та олох орлогоосоо илүү гарах зарлагаа сайн хянаж, удирдах боломжтой тул гарч буй зардалдаа илүү анхаарал хандуулах нь зөв. Долоо хоног бүр үрсэн мөнгө, гаргасан зардлаа нэг бүрчлэн бичиж хэвших хэрэгтэй. Гаргасан зардлаа Та сарын дараа, эсвэл хоёр сарын дараа эргэж хараад гайхаж ч мэднэ. Жишээ нь, нэг сард сугалаа худалдаж авахад 20,000 төгрөг, эсвэл гар утасны төлбөрт 100,000 төгрөг зарцуулсан байж ч мэдэх юм. Иймээс бүх зардлаа бичиж чадвал тэндээс ямар зардлаа багасгаж, хэмнэж болохоо хялбархан харж болно.

5. Банкинд хүүтэй хадгаламжийн данс нээх. Мэдээж хэрэг харилцах дансанд мөнгөө байрлуулснаас хадгаламжийн дансанд хийх нь ашигтай. Заавал сарын эцэст мөнгөө хадгалуулах гэж хүлээсний хэрэггүй. Хуримтлал хийх боломж гарах бүрт мөнгөө хадгаламжид хийх хэрэгтэй. Ингэснээр Та илүү зүйлд мөнгө үрэхгүй, харин ч хадгаламжийн хүү нь нэг өдрөөр ч гэсэн өсөх болно. Ажил хийдэг олон хүмүүс цалингаасаа тодорхой хэмжээний мөнгийг шууд хадгаламжийн данс уруугаа шилжүүлэхийг зөвшөөрдөг. Энэ бол мөнгө хуримтлуулах үр дүнтэй аргуудын нэг мөн.

6. Хуримтлал хийхэд ашиг тустай бусад зөвлөгөө. Урьдчилжтооцоогүй орлогыг шууд хадгалах нь дээр. Жишээ нь, хэн нэгнээсбэлгэнд авсан мөнгө, эсвэл ажлын газрын мөнгөн шагнал гэх мэт. Мөн томилолтоор ажиллаад ирэхэд тодорхой хэмжээний хэмнэлт гарах нь түгээмэл байдаг. Нэгэнт зорилго тавьсан бол энэ мэт урьдчилж тооцоогүй мөнгийг хадгаламжиндаа хийх болно. Ингэснээр Та хуримтлалын зорилгоо илүү хурдан хугацаанд биелүүлнэ. Хөрөнгө оруулалт хийх Энгийнээр хэлэхэд, хөрөнгө оруулалт гэдэг нь мөнгөө өсгөж анивжуулах зүйлд байршуулна гэсэн үг. Өөрөөр хэлбэл, өөрт байгаа мөнгийг өөрийнхөө төлөө ажиллуулахыг хэлдэг. Хөрөнгө оруулалт хийх маш олон арга, хэлбэр байдаг. Тухайлбал, хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө худалдаж авах, эсвэл хувийн бизнесээ эхлүүлэх нь хөрөнгө оруулалтын жишээ болно. Түүнчлэн өөрөө амьдрах болон түрээслүүлж ашиг олохоор сууц худалдаж авах нь өнгөц харахад ижилхэн үйлдэл боловч хоёрдахь нь ашиг олох зорилготой үйл ажиллагаа буюу хөрөнгө оруулалт юм. Хөрөнгө оруулалтын үндсэн зорилго нь мөнгөө өсгөх явдал.